Učitelé a technologie -
mezi tradičním a moderním pojetím

Jiří Zounek, Klára Šeďová

Ústav pedagogických věd FF MU

http://www.phil.muni.cz/wupv
http://www.zounek.cz

XVII. konference ČAPV
Ostrava, 9. - 11. září 2009

Příspěvek vznikl v rámci řešení výzkumného projektu

Informační a komunikační technologie v každodenní práci učitele

GA ČR (grant č. 406/06/1022)

Vznik prezentace byl umožněn rovněž díky studijnímu pobytu na ***Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences*** *(NIAS) of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences* v roce 2009.

Tato prezentace
a další informace o výzkumu
jsou k dispozici na

www.zounek.cz

Cíl výzkumu

- prozkoumat a popsat, zda a jakým způsobem vstupují informační a komunikační technologie do každodenní práce učitele, coby klíčového aktéra školního vzdělávání

Metodologie

empirické šetření bylo realizováno jako

kvalitativně kvantitativní

a bylo rozvrženo do **dvou fází**

1. fáze kvalitativní

- ***cíl:*** induktivně popsat, jak učitelé pracují s ICT (rozhovory, videostudie)

Podrobněji např.:

- ŠEĎOVÁ, ZOUNEK. **ICT a moc před tabulí**. In *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Pravidla hry.* Praha: Portál, 2007. s. 260-286.

- ŠEĎOVÁ, ZOUNEK. **Jak zkoumat ICT v každodenní práci učitele aneb videostudie jako kvalitativní metoda**. Orbis scholae, 2008, roč. 2, č. 1

-

- ŠEĎOVÁ, ZOUNEK. **ICT v rukou českých učitelů**. *Pedagogika*, 2009, roč. LVIV, č. 1. s. 54-70.

2. fáze – kvantitativní

- ***cíl:*** zjistit, jak jsou identifikované jevy rozloženy v populaci učitelů (dotazník)

Podrobněji např.:

- ŠEĎOVÁ, ZOUNEK. **ICT nejen jako „bonbónek“: pohled do práce českých učitelů**. In XVI. konference ČAPV, Hradec Králové, 2008.

- ŠEĎOVÁ, ZOUNEK. **Učitelé a technologie. Mezi tradičním a moderním pojetím. Brno: Paido, 2008**.

Cíl našeho příspěvku je prezentovat

- vybrané výsledky z kvantitativní fáze výzkumu

  (dotazník, učitelé náhodně vybraných ZŠ v Jihomoravském kraji, zpracování dat - Statistica 8, návratnost 67 %, celkově 404 učitelů)

- některé závěrečné úvahy vyplývající z našich výsledků

Motivy pro užívání ICT

- **Tlak** = vnější požadavek, jemuž je nutno se přizpůsobit (vedení školy a „technické“ děti)
- **Tah** = nabízená příležitost, která je pro jedince lákavá (tahouni/inovátoři a samotné technologie dostupné ve škole)

Jak vnímají učitelé svoji situaci vzhledem k ICT

Způsob vnímání situace	Podíl respondentů
tah	75 %
tlak	61 %
ignorance tahu i tlaku	26 %

Respondenti se mohli přihlásit ke všem možnostem (učitel může vnímat současně jak prvky tahové, tak prvky tlakové).

to znamená, že

tah je nejvýznamnějším motivačním činitelem

ALE některé zdroje uvádí:

- vedení školy je důležitým faktorem úspěšného využívání ICT ve škole

- viz např. DEXTER. Leadership for IT in Schools. In VOOGT, KNEZEK. *International hanbook of Information Technology in Primary and Secondary Education*. 2008, s. 543–554.

Co to znamená?

- učitelé v našem vzorku vnímají kolegy-inovátory jako ty, kteří jim reálně pomáhají

vedení v pozadí – proč?

- činnost vedení je pro respondenty skrytá (nevidí konkrétní výsledky, „pouze“ nákup technologií, není jasná vize)
- vedení svoji roli nezvládá
- vedení má jiné priority

Bariéry

Bariéra	Podíl respondentů
technika může mít poruchu a tím narušit hodinu	71 %
náročnost přípravy	58 %
nedostatečný přehled učitele o materiálech, aplikacích a způsobech využití ICT v hodině	43 %
nedostatečné vybavení ve škole	41 %

Co to znamená?

- učitelé ICT využívají, ale mají zkušenosti s nespolehlivostí technologií
- náročnost přípravy je typický problém pro počáteční fáze učení se ovládat jakoukoliv novou věc (postupně bude tato bariéra zřejmě mizet)
- nedostatečný přehled o materiálech – nedostatečná podpora ze strany centrální úřadů a institucí (máme po SIPVZ, masívní reklama atd.)

Role učitele

- **mediátor:** učitel jako intervenující činitel = organizuje, monitoruje a hodnotí interakci mezi žákem a ICT (98 %)

- **partner:** symetrizuje svoji roli ve vztahu k žákovi; v realitě např. oba řeší stejné úkoly, pracují s ICT podobným způsobem (64 %)

- **předavatel:** tradiční role učitele (61 %) - více starší učitelé

Mezi vzdělávacími paradigmaty

tradiční paradigma vzdělávání

- založeno na obecné teorii systémů, kybernetice a zejména (neo)behaviorismu

- ***charakteristiky (např.)***: učení je změna v chování, kdy vnější podnět ovlivní učení i chování žáka, učitel je centrální osobou, instruktivní výuka, učivo rozděleno do malých částí či kroků

moderní paradigma vzdělávání

- založeno na konstruktivismu, vnímá důležitost vnitřních předpokladů žáka pro učení, ale také důležitost jeho kontaktů či interakcí s prostředím aj.

- ***charakteristiky (např.)***: učení je chápáno jako osobní, reflektivní a tranformativní proces, učitel jako facilitátor, pomocník, průvodce, kouč; interaktivní či dialogické pojetí výuky aj.

Didaktické funkce technologií

(viz ČAPV 2008, Pedagogika 2009)

- *Originální, induktivně vzniklá typologie zahrnující všechny technologie*

- ICT jako nosič (výklad, samostudium)
- ICT jako extenze (oko, schopnosti)
- ICT jako pracovní nástroj (úkoly, projekty)
- ICT jako testovací stroj
- ICT jako kulisa a doplněk

Mezi vzdělávacími paradigmaty

tradiční paradigma:

- ICT jako nosič (výklad, samostudium)
- ICT jako extenze (oko, schopnosti)
- ICT jako testovací stroj

moderní paradigma:

- ICT jako pracovní nástroj (úkoly, projekty)

mimo schémata:

- ICT jako kulisa a doplněk

Závěrem

- učitelé v našem výzkumném vzorku tendovali používat ICT především tradičním způsobem

- automatizací některých rutinních činností pomocí ICT si učitelé uvolňují ruce pro tvořivější práci založenou na komunikaci tváří v tvář

- tradiční zůstává ve výuce s podporou ICT rovněž vztah mezi učiteli a žáky (učitelé se snaží nad třídou udržet kontrolu)

- nepřipravenost učitelů účinně didakticky techniku využívat – není to jen chyba učitelů

- ale: v knize popisujeme skupinu zapálených učitelů, jejichž hodiny nám ukázaly, že konstruktivistický sen o moderním vyučování s podporou ICT je realizovatelný

leitmotiv knihy:

dovednost ovládat ICT je něco jiného než dovednost využívat je v pedagogickém procesu

(viz MISHRA, KOEHLER. Technological Pedagogical Content Knowledge: A new framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 2006, sv. 108, č. 6, s. 1017–1054)

Otázky a úvahy, které vyplývají z našeho výzkumu

- Cuban (*Oversold and Underused: Computers in the Classroom*. Cambridge: Harvard University Press, 2001) - **nereálná očekávání**:

  - technologie byly výrazně přeceněny optimisty a politiky (i veřejností – pozn. autorů) a nedostatečně využívány učiteli a žáky

  - školy nejsou firmy

- **Je skutečně mrtvé tradiční paradigma? Nebo jde o dva možné pohledy na proces učení?**

- sdílíme spíše názor: flexibilita a liberalismus při výběru teoretické pozice představuje pro ICT ve vzdělávání produktivní směr jak v oblasti rozvoje, tak i výzkumu

(viz např. RAVENSCROFT. From conditioning to learning communities: Implications of fifty years of research in e-learning interaction design. *ALT-J*, 2003.)

- **Co přinesou nové nastupující technologie?** Např. sociální sítě, Wiki, Weblog, Podcasting …

viz např.

Zounek. **E-learning – jedna z podob vzdělávání v moderní společnosti.** Brno: Masarykova univerzita, 2009. (v tisku)

Děkujeme Vám za pozornost

Klára Šeďová - **ksedova@phil.muni.cz**
Jiří Zounek – **zounek@phil.muni.cz**